

IVÁNKA MÁRIA
Ősi mesterség: a halászat Bátán

Báta a Sárköz legdélebbi települése. A sárközi táj "sárközivé" tételében elsősorban a Duna, másodsorban a Sárvíz és a Báta folyó, valamint a dombvidékről eredő patakok játszottak szerepet. A Duna évszázadok során az egész területet bebarangolta, amely még most is tele van régi medrekkel, holtágakkal, tavakkal. Az igazi sárközi folyó a jelenleg Szekszárd felett folyó Sárvíz volt, amely Bátánál torkollott a Dunába. A mai belvízlevezető főcsatorna, a Báta folyó vagy Pösze, egykor szintén nagy szerepet játszott a Sárköz vízrajzának kialakításában. Régebben valószínűleg Pilis alatt folyt (ugyanis itt van a Báta fok) majd, mint Ráros-Pösze, Bátánál egyesült a Sárvízzel. A Sárvíz torkolatában Bátató községről tudunk. XVIII. századi adatok szerint a terület 25%-a művelhető csupán, a többi erdős, nádas, vizenyős terület volt.

A sárközi nép ősi megélhetési forrása a halászat lehetett.

Az első lecsapolási terv 1771-ben látott napvilágot. A Dunán 1820-21 között végeztek mederszabályozást, majd 1824-25-ben töltés épült a Duna mentén Decsig.

1855-ben megásták a Sió-Sárvíz csatornát, ezzel a Sárvíz hűtlen lett a Sárközhöz és egyenesen a Dunába ömlik (Keselyűsnél). A többi Duna-töltés 1872-ben készült el a bátai zsilippel együtt. Így alkonyult be a XIX. század közepén az ősi pákászó, csikéző, rabsitz halászó életmódnak, s kialakult Báta mai halászlati és vízrajzi képe, amely azonban még magán viseli az ősi bélyegeket.

Halászlatra alkalmas mai vizeiről Berta Mihály (1895) öreghalász tájékoztatott. A bátaiak kedvelt halászhelye a Vén-Duna (Két foknál – Vén-Duna fok, Címerfok – érintkezik a Nagy-Dunával). A Vén-Duna közvetlen falu alatti folytatása a Kis-Duna, amely a Kanális-foknál folyik a Dunába.

Az egykori Báta folyó, vagy ahogy Bátán nevezték "Pösze", ma a belvízlevezetés főcsatornája a szivattyútelepig hozza vizét. A Bátaszék irányából jövő Lajvér a Sárvíz medrét foglalta el, így Bátán Sárvíznek nevezik.

A védgáton kívül és a hullámtéren belül igen sok a régi Duna-meder: gamó, kotyor, kobolya. Ilyen terület a Gyűrűsalj. A horgászok által gyakran látogatott Duna-hagyás a Mélygödör és a Keszeges, melyek töltésszakadás eredményei.

A vidék jellegét adó vizek emléke napjainkig fennmaradt a dülő nevekben. De csak az emléke, mert valójában a tavak fokok, göröndök már csak nevükben azok, a lecsapolás szárazzá tette őket. Ilyen nevek Báta környékén: Paptava, Babos görönd, Acsád tó, Hagyas tó.

A vadvizekben gazdag vidék régen eszményien alkalmas volt a halászlati minden válfajának üzésére.

Szülőfalum kis- és nagyhalászlai sokszor nem elégedtek meg a falu határában levő halászlattal, hanem a Baja környéki vizekre - Reztébe, Csértába, Sárosba, Nyéki Holt-Dunára - mentek szerencsét próbálni. A nagy távolságot lehetetlen volt naponta megjárni csónakkal, az ősi közlekedési eszközzel, ezért a halászok hely közelében ideiglenes lakásul halászlattanyát építettek. A

halásznemzetségből származó Vörös Mihály (1923) szerint az ősi halásztanya kúp alakú, náddal fedett, tíz-tizenkét személy befogadására alkalmas kunyhószerű építmény. Horváth Mihály (1891) öreghalász így emlékezett régi Nyéki-Holt-Duna melletti tanyájuk életére, berendezésére: " *A pörböli állomáson túl, szép vad helön, nádasba finoman el vót készítve. Fa ódalú, deszkamennyezetű, födele nádbú készűt. Egészen a víz partján vót, ladikka oda állhattunk az ajtajához. Csinátunk asztalt, széköket, padokat, gyalogszéköket ezökon kötöttük a hálót. A padláson szúnyogháló is vót, itt számán aludtunk.* " A halászok mindennel ellátták magukat, kéthetenként jártak haza a faluba. Az otthonról hozottakat és a frissen fogott halat szabad tűzön főzték "szógafán" rézbográcsban. Az ételt fatálban tálalták.

A környék jellegzetességei közé tartoztak a felkiáltójelhez hasonló "tericcsfák", melyekre a szikkadó hálót terítették.

Báta halászhálójai négy nagy csoporthoz sorolják a Duna halállományát:

Ragadozó rablóhalak: harcsa, süllő, balind, csuka.

Féherhalak: dévér, jász, domojkó vagy bagókeszég, vörösszárnyú- illetve bodorkakeszég, karikakeszég, patuc.

Körszájúak: ponty (tükör-, cseh-, dunai-, vadponty), márna, kecsege.

A márnát zsidó köcsögének is nevezik, ugyanis a zsidó vallás tiltotta a pikkely nélküli, valódi kecsege fogyasztását.

Egyéb halak: törpeharcsa, napkárász, sárgakárász, bulyhes, compó, menyhal, angolna, baráthal, tokhal, dirgincs vagy paptetű, csík, viza, halszúke, cápakeszég, gardakeszég, pinavágókeszég.

A halat mindig élve adták el. Az asszonyok másnaponként kimentek a tanyára, és vitték a halat fejükön huszonöt kilós fekete kosárban. Bejárták a környező falvakat. Vonattal, kocsival, de főleg gyalog eljutottak Bátaszékre, Bozsokra, Véméndre, sőt még Decsre, Pilisre, Nyékre, Szebénybe is. Horváth Miska bácsi felesége Roza néni mesélte: "*A halat itthun az embörök kimustrálták, a szép hal drágább vót. Hujjogattunk az uccán végig: Vegyenek Halat! Fiskát vegyenek! (németajkú Bátaszéken) vót olyan nap, hogy kettőt is fordútunk. Tányéros kilóval mértük, pénzért is adtuk, de cserétünk is a tizennégyes háború után kukoricáért, tojásért.*"

(Részletek Ivánka Mária szakdolgozatából. Köszönet Ivánka Máriának, hogy felhasználhattuk a szakdolgozatát a halászati kiállításához.)

KIÁLLÍTÁSMEGNYITÓ 2004

